

Hóast lágar oljuprísir hava tey í Fosnavåg als ikki mist trúna uppá framtíðina. Mynd Jan Müller

Norsk ráð til føroyingar: Farið eftir bæði fiski- og frálandsvinnu

Jan Müller

28.08.2015 - 14:14

Oljan.fo

Á Vesturlandinum í Norra eru tey von við eitt sindur av hvørjum. Fiskivinnan hevur í mong hundrað ár verið høvuðs inntøkukeldan, og tað hevur gingið upp og niður. Nú í skjótt fimti ár hevur ein onnur vinna, eisini knýtt at havinum, staðið fyrri menningini, tann múgvandi olju- og frálandsvinnan. Nú hon er komin í tungan sjógv, eru íbúgvararnir farnir at geva fiskivinnuni størri ans. Og í kjaravørrinum á bæði fiski- og frálandsvinnu hevur umfevandi skipasmíðidnaðurin verið við til at skapa bæði arbeiðspláss og inntøkur. Eisini nýggjar vinnur eru í eygsjón. Og ráðini vinnulívsvólk og politikarar í Herøy kommunu hava

at geva vitjandi feroyingum eru greið: byggið framtíðina á bæði fiskivinnu og frálandsvinnu. Fjöltáttíð vinnuna. Havið goymir ørgrynnu av móguleikum.

Sær svart út

Lági oljuprísurin hevur fingið stórar avleiðingar fyri norska olju- og frálandsvinnu. Norski staturin missir stórar inntøkur. Fleiri fyritøkur eru longu farnar á húsagang, meðan aðrar merkja sviðan og siga fólki upp. Skip og pallar verða lögð. Flestu av fyritøkunum, her serstakliga mongu frálandsreiðariini, eru í eini bíðistøðu. Tey eru noydd at fremja sparingar so ella so. Tað verður so upp til bankarnar at avgera lagnuna hjá fleiri av hesum reiðariunum. Komandi ár, í 2016, fella fleiri av lánunum til gjaldingar. Spurningurin er rætt og slætt: hvat siga bankarnir. Helst fara teir at krevja meira eginpening fyri at longja lánini.

Hetta er støðan, tá umboð fyri føroyskt vinnulív og myndugleikar vitja í Norra nú um dagarnar við tí fyri eygað at fáa kunning og íblástur. Og her er tað oljufelagið Statoil, sum hevur ynskt at byggja brýr millum føroyska og norska vinnu og myndugleikar, tvs. hvussu hvør av øðrum læra kann. Hóast búskapurin í mongum líkist við fiski- og alivinnu, so hevur Norra verið framleiðandi oljuland í eina hálsa øld við eini sera umfevnandi veitingarvinnu. Enn er eingin oljan funnin við Føroyar, men kortini hava vit bygt upp ein lutvíst stóran frálandsflota. Spurningurin er í hvønn mun føroyskt vinnulív kann læra av norsku royndunum.

Tá olja varð funnin á norska landgrunninum fyri umleið fimti árum síðani, tóku fleiri norskir reiðarar, sum tá burturav arbeiddu innan fiskivinnuna, stig til at gera íløgur í nýggju olju- og frálandsvinnuna. Og millum hesar vóru reiðari í økinum kring Fosnavåg á Vesturlandinum. Vinnulívsmenn sum Per Sævig gingu á odda, og skjótt gjørdist hetta økið grundarlag og ein miðdepil fyri eini blómandi olju- og frálandsvinnu, sum síðani hevur notið væl av oljuríkidøminum. Men vandi er í hvørjari vælferð. Tað mugu eisini íbúgvararnir í Herøy kommunu sanna í hesum døgum. Men herøyveringarnir eru eitt stolt fólk og lata seg ikki taka av fótum. Tey vita, at aldargamla vinnan, sum troytir fiskin í havinum, er tann tryggasta og mest støðuga, tá avtornar, verður farið skilagott fram. Og nú tað gongur niður á bakki í frálandsvinnuni, eru aftur boð eftir fiskivinnuni.

Hóast nógvar stórar íløgur vórðu gjørdar í nýggju frálandsvinnuna, so vóru tað mong reiðari, ið ikki heilt sleptu fiskivinnuni. Eitt mynstur tók seg upp, har talan bleiv um bæði at varðveita og menna partar av fiskivinnuni umframt at gera íløgur í nýggju frálandsvinnuna.

Eitt spennandi og livandi øki

Henda spennandi og forkunnuga søga varð lögð fram, tá eitt føroyskt ferðalag nú um dagarnar vitjaði í Fosnavåg. Statoil Føroyar tók stig til vitjanina, har umleið 50 umboð fyri føroyskt vinnulív og myndugleikar vóru við.

Fosnavåg liggur mitt í einum aldargomlum fiskivinnuøki við norska fiskivinnuhøvudsstaðnum, Ålesund sum flaggskipi. Býurin er partur av Herøy kommunu,

sum fevnir um 8 bygdar oyggjar, ið eru samanbygdar við tunlum, brúm og sjóvegis flutningi. Her finst heimsins djúpasti undirsjóvartunnil. Herøy er aftur partur av Sunnmøre, sum liggur í Møre og Romsdal.

Her búgva í dag 9000 fólk, harav umleið 3500 í Fosnavåg. Býurin var fyrr fiskuvinnuøki burturav við túsundtals smærri fiskiførum, ið ikki høvdu so langa leið á feltið, nøkur av bestu gýtingarøkjunum í Norra.

Menningin og industrialiseringin gjørdi eisini vart við seg í hesum økinum, har sildin gjørdist grundarlag undir eini blómandi hermetikkvinnu. Tá henda gekk niður aftur á bakka, og olja varð funnin á norska landgrunninum, vóru herøyveringarnir skjótir at umstilla seg. Fyrsta fráländsskipið í Norra, Rig Pilot, varð bygt í kommununi, og tað skuldi ikki gerast tað seinasta. Frá 70-árunum hendi ein menning av fráländsvinnuni, sum kom at fáa stórar positivar avleiðingar fyri alt økið, og í dag eru eisini fleiri føroyingar við at manna henda stóra flota uppá 122 fráländsskip og 24 stór fiskifør. Her finnast fleiri fráländsreiðarí, ið eiga hópin av skipum. Og nøkur ár herfyri tók seg eisini upp samstarv millum reiðararnar Per Sævik og Osmund Justinussen, sum í dag sæst aftur í Skansi Offshore.

Djørv og dugnalig vinnulívsfólk

Hesi árin vórðu íløgur, tað var peningur, sum stavaði frá fiskivinnuni, gjørdar í ein offshoreflota, sum kom at skapa enn størri vælferð í økinum. Borgarstjórin í kommununi, Arnulf Goksøy er ikki sørt errin, tá hann greiðir føroysku gestunum frá áhugaverdu vinnusøguni í kommununi og her ikki minst í Fosnavåg.

Tað, sum hevur eyðkent økið, er, at vinnulívsfólk hava torað at sett pengar í nýtt virkseimi, sum hevur gjørt, at økið hevur megnað at standa á egnum beinum. Stavnhalðið hevur alla tíðina verið at vera sjálvbjargin. Lokalpatriotisman hevur í orðsins sanna týðningi verið stór og góð. Lokala drívmeigin hevur her verið meginlívæðrin í menningini, har vinnulívsfyrirøkur ikki hava fýrt fyri, umframt at gera íløgur í nýggj vinnutól, eisini at byggja út lokalsamfelagið við tí, sum hoyrir til eitt vælferðarsamfelag, tað verið seg infrastruktur, hotell og konserthøll, baðiland, umhvørvisdepil osfr.

Talan hevur verið um ein sunnan og skilagóðan útvikling í økinum. Hóast oljuvinnan hevur átt ein framstandandi sess í menningini, so hava herøyveringarnir ikki slept hitt meira tryggja og støðufasta beinið at standa á, nevniliga eina burðardyggja fiskivinnu. Yvirskotið, sum offshore hevur genererað, er so eisini farið til at byggja út ein nýmótans havgangandi flota, sum eitt nú troytir pelagisku fiskasløgin.

Mong av øllum hesum skipum hava so eisini verið grundarlagið undir einum blómandi skipasmiðjuíðnaði í økinum, har skipasmiðjurnar Havyard og Ulstein teljast millum tær størstu í Norra.

Tøtt sambond

Ein orsök til at føroyska ferðalagið legði leiðina til júst hetta økið er tann, at tað altíð hava verið sambond millum økið og Føroyar. Nógvir føroyskir sjómenn hava og sigla framvegis við skipum har. Og norsk fiskiskip úr økinum hava javnan fiskað við Føroyar og lagt at landi her. Hvør minnst ikki serstøku norsku fiskiskipini, sum komu í føroyska havn at kroka ella proviantera og bunkra.

Eisini í aðrar mátar líkast økini og gongdin. Herøymunna hevur m.a. eisini stríðst við somu trupulleikar sum eitt nú Føroyar gera tað. Tey ungu fara til Oslo og stórbýirnar at útbúgva seg og koma ikki heimaftur. Serstakliga genturnar koma ikki aftur, tí í økinum eru nærur bert maritim arbeiðspláss, og tey eru til menninar.

Kortini hevur tað víst seg, at ein broyting hevur verið í so máta hesi seinastu árinum, nú fleiri av teimum, sum hava fingið sær útbúgving aðrastaðni venda heimaftur, tí tey vilja hava, at teirra børn skulu fáa ein uppvøksstur, sum minnir um teirra egna. Tí koma tey aftur til røturnar. Og sjálvandi hava arbeiðsplássini havt eina dragandi megi.

Fiskivinnan alstóran týðning

Hóast olju- og frálendsvinnan í mong ár hevur havt stóran týðning fyri norska búskapin, so er tað ein sannroynd, at fiskivinnan framvegis er ein hin fremsta vinnan. Tí verða tað eisini framhaldandi gjørdar stórar íløgur í hesa vinnu. Nógv er tó broytt júst sum í Føroyum. Fyrr varð talið av fiskiskipum sera stórt, men nú er tað komið í eina meira náttúrliga legu, hetta ikki minst tí, at almenni stuðulin er ikki til longur. Vinnan er eisini vorðin effektiviserað, soleiðis at hon í dag er næststørsta útflutningsvinnan í Noregi við umleið 60 mia. kr. í útflutningsvirði um árið. Sum matvøruframleiðari er hon 10 ferðir so stór sum landbúnaðurin, sum ikki klárar seg uttan almennan stuðul. Og útlitini fyri fiskivinnuni eru sera góð, nú fólkatalið í heiminum veksur, og eftirspurningurin eftir sunnum fiskavørum veksur. Tað tykist vera breið semja um, at tað er gott, at man ikki hevur slept fiskivinnuni í stóru uppgangstíðunum hjá oljuvinnuni. Fiskivinnan klárar seg eftir øllum at døma væl.

Útlitini

Hvar enn føroysku gestirnar koma, so hoyrast døpru útlitini fyri olju- og frálendsvinnuna. Umboð fyri norsku reiðaríini eru á einum máli um, at tað gongur bara tann eina skeiva vegin í løtuni, tó at tey hava vónir um, at tað aftur skal fara at ganga hin vegin. Men tað er so ein sannroynd, at eftirspurningurin eftir bæði frálendsskipum og pallum er minkaður við upp til 25% eftir stuttari tíð, og tað sær svart út fyri 2016. Ringast gongur tað út yvir tey gomlu skipini og gomlu pallarnar. Tey oljufeløg, sum framvegis hava nakað av virkseminni, vilja helst hava tey nýggju og stóru veitingarskipini og teir nýggju pallarnar. Hetta merkir, at norsk reiðarí við nýggjum skipum klára seg best og sama er við pallfeløgnum. Tí merkist kreppan mest hjá eitt nú amerikonsku riggfeløgnum Transocean og Diamond, meðan eitt felag sum tað norska Seadrill klárar seg betri. Henda støðan ger, at fleiri og fleiri gomul skip og pallar verða lagdir fyrst. Henda støðan tykist fara at vara í fleiri ár.

Og flestu fyrirkomulagur eru bundnar av, at bankarnir vísa vælvilja, og her er so ikki bara talan um norskar bankar, men serstakliga um útlenskar bankar, ið hava lænt pengar til íløgurnar. Higartil hevur vinnan møtt stórt forstáilsi frá fíggingarstovnunum. Tað ræður um at hava góð viðurskifti tann vegin, og tað merkir so eisini, at fyrirkomulagur eru noyddar til at spara alt tað tær kunnu. Og tað er so farið at merkjast meira og meira, tí hvønn dag frættist um nýggjar uppsagnir. Sum stóðan er vorðin, tykist lítið annað vera at gera.

Men stóðan hevur tvingað vinnuna til at lækka kostnaðarstöðið og at effektivisera, og tað kann vera gott fyri framtíðina, tí tá krevst lægri oljuprísur fyri at kunna halda vinnuni koyrandi. Tað sæst so eisini aftur á leiguni fyri bæði skip og pallar, sum er lækkað sera nógv.

Framtíðin

Neyðin lærir nakna kvinnu at spinna verður tikið til, og hetta kann av sonnum sigast um norðmenn á Vesturlandinum. Nú frálansvinnan tykist verða steðgað upp í eina tíð, so eru norðmenn av álvara farnir at hugsa alternativt, t.d. hvussu tøkjin, sum er ment í offshorevinnuni, kann verða brúkt í øðrum vinnum. T.d. ber til at broyta skipini og byggja nýgg skip til at arbeiða við uppgávum í varandi orkuvinnuni, her ikki minst innan vindmyllur til havs. Og ikki nóg mikið við tí. Farið er eisini undir at byggja skip til diamantveiðu og aðra mineralveiðu á havbotninum. Hesi finnast serstakliga á leiðunum millum Jan Mayen og Svalbard og eru tey eisini at finna á føroyska havbotninum norðan fyri Føroyar, so mong av hugskotunum norðmenn klekja í hesum døgum, kunnu uttan iva eisini brúkast í Føroyum og av føroyingum. Í so máta er vitjanin í hesum partinum av Noregi ein stórur íblástur og læra fyri føroyingar.

Og innan fiskivinnuna ganga norðmenn eisini á odda, tá ræður um at finna nýggjar leiðir. Krabbaveiða í Baretnshavinum og krillveiða við Suðarpólin eru eisini á skránni, umframt at størri dentur verður lagdur á taravinnu eins og alivinnuna.

Herfyri var Fosnavåg karmur um ráðstevnur, sum snúgva seg um nettupp nýggju vinnurnar. Íbúgvarnir eru ikki sinnaðir at geva skarvin yvir, hóast tað sær svart út í oljvinnuni. Tað eggjar teir bara til at troyta aðrar møguleikar. Og hesir eru eftir øllum at døma nógvir í tali. Býurin hevur tvær reisir, í 2008 og 2010 verið kosin ársins vinnubýur í Norra